

การพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัล ของบุคลากรศาลปกครอง*

BUDDHIST COMPETENCY DEVELOPMENT FOR DIGITAL TECHNOLOGY LEARNING OF ADMINISTRATIVE COURT STAFF

ปิยะ ปะตังทา, สุรพล สุธะพรหม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ
Piya Patangta, Surapon Suyaporn, Kiettisak Suklueang
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: krisada.sae@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณโดยแจกแบบสอบถามกับบุคลากรศาลปกครองซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 338 คน และ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1.ระดับการพัฒนาสมรรถนะเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านคุณสมบัติส่วนตัว ($\bar{X}$ = 4.02) ด้านมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง ($\bar{X}$ = 3.86) ด้านแรงจูงใจ ($\bar{X}$ = 3.86) ด้านความรู้ ($\bar{X}$ = 3.64) และด้านทักษะ ($\bar{X}$ = 3.59) 2.การพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครองสามารถนำหลักปัญญา 3 ได้แก่ สุตมยปัญญา (การเรียนรู้) จินตามยปัญญา (การทบทวน) และภาวนามยปัญญา (การปฏิบัติ) มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน โดยเฉพาะหลักปัญญา 3 ด้านภาวนามยปัญญา (การปฏิบัติ) ศาลปกครองจะต้องกำหนดเป็นนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการฝึกอบรมบุคลากรศาลปกครองทุกระดับเพื่อให้มีการปฏิบัติอย่างเข้มข้นในทุกหลักสูตร

คำสำคัญ: การพัฒนาสมรรถนะ; การเรียนรู้เชิงพุทธ; เทคโนโลยีดิจิทัล

Abstract

This research article aimed to study Buddhist competency development for learning digital technology of administrative court personnel, conducted by the mixed research methods. The quantitative research collected data from 338 samples who were administrative court personnel. The qualitative research collected data by in-depth-interviewing 18 key informants.

Findings were that: 1. The overall Buddhist competency development for learning digital technology of administrative court personnel was at high level ($\bar{X}$ = 3.79). When considering each aspect, it was found that the result was at high level according to the mean including personal qualification aspect, ($\bar{X}$ = 4.02), self-esteem aspect, ($\bar{X}$ = 3.86), motivational aspect, ($\bar{X}$ = 3.86), knowledge, ($\bar{X}$ = 3.64), and skills were at ($\bar{X}$ = 3.59. 2. The guidelines for Buddhist competency development for learning digital technology of administrative court personnel could apply the Panna, Wisdom 3, namely, Sutamayapanya, wisdom resulting from study, Jintamayapanya, wisdom resulting from reflection, and Pawanamayapanya, wisdom resulting from mental development or practice. These Buddhist principles can be applied in the administration especially Pawanamayapanya. The administrative court must set the Panna, Wisdom 3 as a policy and guideline for training administrative court personnel at all levels to ensure intensive practice in all courses

Keywords: Competency Development; Buddhist Learning; Digital Technology

บทนำ

ในโลกปัจจุบัน “เทคโนโลยีดิจิทัล” มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ ที่ก่อให้เกิดผลทั้งทางการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ทำให้สังคมโลกที่เรียบง่ายกลายเป็นสังคมที่มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดการสื่อสารไร้พรมแดน สังคมโลกสามารถสื่อสารกันได้ทุกแห่งอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้พร้อมกัน

การเข้าถึงข้อมูลที่มีมากมายมหาศาล (Big Data) ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นเหมือนประตูสู่ความเจริญของสังคมในทุกมิติ กลายเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และกลายเป็นปัจจัยหลักที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยให้คนรู้เท่า

ทันโลก เป็น แหล่งเรียนรู้วิทยาการสาขาต่าง ๆ และรวมถึงช่วยให้การทำงานรวดเร็วคล่องตัวด้วย

จากกระแสความเจริญของเทคโนโลยีดิจิทัลนี้ ทำให้หน่วยงานภาครัฐได้นำเอาเทคโนโลยีมาปรับใช้กับการบริหารจัดการและการให้บริการประชาชนเพิ่มมากขึ้น เพื่อมุ่งไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (นโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) (สโร.), 2560) โดยมีการนำมาใช้ในมิติต่าง ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยี Virtual Reality (VR) และ Augmented Reality (AR) ในการจำลองภาพหรือสถานการณ์เหมือนจริง เพื่อบริหารจัดการความปลอดภัย สาธารณะ การขยายพื้นที่การรักษาสุขภาพไปยังพื้นที่ห่างไกล (Telemedicine) รวมถึงการเพิ่ม รูปแบบใหม่ ๆ ในการเรียน การสอน และการท่องเที่ยว การใช้เทคโนโลยี Advanced Geographic Information System ในการบริหารจัดการข้อมูลในเชิงพื้นที่ โดยสามารถประยุกต์ใช้สำหรับการ จัดสรรทรัพยากรด้านการเกษตร การบริหารจัดการระบบคมนาคมขนส่งและด้านอื่น ๆ การใช้ข้อมูล Big Data ในการประมวลผลและใช้เป็นเครื่องมือในการคาดการณ์ ประเมินสภาพธุรกิจ การให้บริการ โดยอาศัยเทคโนโลยี IoT และ Smart Machine เพื่อให้การวิเคราะห์และตอบสนองต่อผู้รับบริการเป็นแบบ real-time รวมถึง การเปิดเผยข้อมูล (Open Data) ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้รับบริการ โดยปรับปรุงเว็บไซต์และฐานข้อมูล เพื่อสร้างการเข้าถึงจากสาธารณะมากขึ้นและผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลที่เปิดเผยเหล่านั้นกับหน่วยงานทุกภาคส่วน

นอกจากนี้ ยังมีการใช้เทคโนโลยี Smart Machine หรือ Artificial Intelligence (AI) เพื่อให้ เกิดการบริหารจัดการและตอบสนองการให้บริการอัตโนมัติ โดยระบบ Smart Machine จะพัฒนาขึ้น และสามารถประเมินปัญหาและจัดการสมมูลตลอดห่วงโซ่การบริการ การใช้เทคโนโลยีด้าน Cloud Computing ในการเก็บข้อมูล เพื่อลดความยุ่งยากในการติดตั้งระบบลดต้นทุนในการดูแลระบบ และต้นทุนสำหรับการสร้างเครือข่ายด้วยตนเอง รวมถึง การคำนึงถึงความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber Security) โดยจัดทำมาตรฐานความปลอดภัยทางไซเบอร์ปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ทันต่อเหตุการณ์และมีความยืดหยุ่น อีกทั้งปรับเปลี่ยน Mindset ในการจัดการประเด็นด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ การอาศัยเทคโนโลยี Internet of Things (IoT) สร้างสภาพแวดล้อมให้ภาครัฐ ปรับเปลี่ยนรูปแบบบริการเป็นดิจิทัลมากยิ่งขึ้น รวมถึง เทคโนโลยีดังกล่าวยังสนับสนุนภาครัฐในด้านต่าง ๆ อาทิ การสื่อสาร การใช้โมบายเทคโนโลยี การวิเคราะห์ Big Data รวมไปถึงการประสานงาน กับภาคธุรกิจและเอกชน และท้ายที่สุด การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี Block Chain, Distributed Ledger Technology หรือเทคโนโลยีบัญชีแยกประเภทในการ จัดเก็บข้อมูลและ ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเพื่อตรวจสอบความ ถูกต้อง และลดภาระการพึ่งพาคนกลางในการทำธุรกรรมภายใต้ความปลอดภัยที่มีความน่าเชื่อถือเป็นต้น (ธนาชัย ธีรพัฒน์วงศ์ และคณะ, 2561)

ในส่วนของการปกครองได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรในแผนแม่บทศาลปกครอง ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2580) ไว้ว่า สถานการณ์และแนวโน้มทางด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบและท้าทายต่อการดำเนินงานของศาลปกครองในระยะ 20 ปี คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในด้านดิจิทัลได้พลิกโฉมรูปแบบ การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชนไปจากในอดีตโดยสิ้นเชิง ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยทางด้านสังคม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้างต้น นั่นคือประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัด อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของทุกคน ในขณะที่รูปแบบการติดต่อและขอใช้บริการกับหน่วยงานของ รัฐในรูปแบบเดิม ๆ หลายบริการกำลังจะหายไป ทำให้ภาครัฐไทยต้องยกระดับการพัฒนาประเทศ และการบริหารราชการแผ่นดินไปสู่ความเป็นดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทาง เทคโนโลยีที่สำคัญซึ่งจะเกิดขึ้นภายในปี พ.ศ. 2573 (ค.ศ. 2030) ได้แก่ ข้อมูลมหาศาลในระบบคลาวด์ (Cloud) ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ถูกนำมาใช้งาน ส่งผลให้ความต้องการรับ-ส่งข้อมูลในปริมาณมหาศาลรวมถึงเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) สามารถสื่อสารระหว่างกันมากขึ้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานอย่างรวดเร็ว ผสมกับเทคโนโลยี 5G ช่วยให้เกิดเทคโนโลยีการเชื่อมต่อสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากความเร็วส่งข้อมูลปริมาณมหาศาลได้ใกล้เคียงกับเวลาจริง (Real Time) มากที่สุด ทั้งนี้ เทคโนโลยี IoT และเทคโนโลยี 5G จะช่วยให้การเชื่อมต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ กับ ระบบอินเทอร์เน็ตทำได้สะดวกมากขึ้น ซึ่งอาจจะได้เห็นการย้ายระบบการทำงานอุปกรณ์ต่าง ๆ ไปสู่ เว็บแอปพลิเคชันมากยิ่งขึ้น (ศาลปกครอง, 2563)

ในมิติของศาล มีตัวอย่างการนำเทคโนโลยีขั้นสูงมาสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดี เช่น ศาลประชาชนสูงสุดแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้เปิดศาลอินเทอร์เน็ต (Internet Court) จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ ศาลอินเทอร์เน็ต นครหางโจว (Hangzhou Internet Court) มณฑลเจ้อเจียง เมื่อเดือนสิงหาคม 2560 ศาลอินเทอร์เน็ตกรุงปักกิ่ง (Beijing Internet court) และศาลอินเทอร์เน็ต แห่งนครกวางโจว (Guangzhou Internet Court) มณฑลกวางตุ้ง (ก่วงตง) เมื่อเดือนกันยายน 2561 โดยศาลดังกล่าว พิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตและคดีทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาอีคอมเมิร์ซ ลิขสิทธิ์ออนไลน์ สินเชื่อออนไลน์ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะสำคัญของศาลอินเทอร์เน็ต คือ การฟ้องคดีผ่านระบบออนไลน์ กระบวนการพิจารณาคดีผ่านวิดีโอคอนเฟอเรนซ์ โดยที่ทุกฝ่ายไม่จำเป็นต้องไปศาลด้วยตนเอง ซึ่งเป็นความมุ่งมั่นของศาลสูงสุดแห่งประชาชนจีน ที่จะให้เป็นธรรมกับประชาชนทุกฝ่ายด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ

สำหรับปัจจัยร่วมด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นประเด็นทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในด้านดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด ส่งผลให้

ภาครัฐไทยต้องยกระดับการพัฒนาประเทศ และการบริหารราชการแผ่นดินไปสู่ความเป็นดิจิทัล (Digital Thailand) ดังนั้น ศาลปกครองจึงมีความจำเป็นต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในด้านดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศาลปกครองให้สอดคล้องกับบริบท ของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและ การสื่อสารในการบริหารจัดการคดี และการดำเนินกระบวนการพิจารณา การพัฒนาเทคโนโลยีใน กระบวนการยุติธรรมทางปกครองเพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว การ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูง (AI, Cloud Computing, Machine Learning, Big Data, Blockchain ฯลฯ) เพื่อศึกษาและสกัดรูปแบบและแนวโน้มของ เหตุแห่งการฟ้องคดี และเพื่อเผยแพร่ ความรู้เชิงป้องกันเกี่ยวกับเหตุแห่งการฟ้องคดี รวมถึง ปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพของ กระบวนการยุติธรรมและกระบวนการวิธีพิจารณาคดี ปกครอง เพื่อช่วยสร้างบรรทัดฐานในการตัดสินคดี และ มุ่งไปสู่การเป็นศาลปกครองอัจฉริยะต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าวมาในข้างต้นทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจการพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อ การเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่องการ พัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้เชิงพุทธด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาล ปกครอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่าง การ วิจัยเชิงปริมาณ (Quatitative methods) โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative methods) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ บุคลากรของศาลปกครองส่วนกลาง จำนวน 2,140 คน โดยมีกลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 338 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้แก่ ผู้บริหารศาลปกครองสูงสุด จำนวน 2 คน ผู้ศาลปกครองชั้นต้น จำนวน 2 คน ผู้บริหารสำนักงานศาลปกครอง จำนวน 2 คน ที่ปรึกษาสำนักงานศาลปกครอง จำนวน 2 คน บุคลากรสำนักงานศาลปกครองสูงสุด จำนวน 2 คน บุคลากรสำนักงานศาลปกครองกลาง จำนวน 2 คน นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน นักวิชาการด้านรัฐประศาสน

ศาสตร์ จำนวน 2 คน และนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมหรือด้านเทคโนโลยีดิจิทัล จำนวน 2 คน รวมเป็นจำนวน 18 รูปหรือคน

เครื่องมือในการวิจัย

ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (interview) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure in-depth interview) เพื่อศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure in-depth interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) การหาค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์สมรรถนะเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ระดับการพัฒนาสมรรถนะเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง พบว่าการพัฒนาสมรรถนะเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง 5 ด้าน คือ 1. ด้านความรู้ (Knowledge) 2. ด้านทักษะ (Skill) 3. ด้านมโนทัศน์เกี่ยวกับตัวเอง (Self-concept) 4. ด้านคุณสมบัติส่วนตัว (Traits) 5. ด้านแรงจูงใจ (Motivation) พบว่าบุคลากรมีระดับสมรรถนะทั้ง 5 ด้าน ปรากฏตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติสมรรถนะของบุคลากรศาลปกครอง

สมรรถนะของบุคลากรศาลปกครอง	ระดับการปฏิบัติ (n=338)		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความรู้	3.64	0.77	มาก
2. ด้านทักษะ	3.59	0.74	มาก
3. ด้านมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง	3.86	0.77	มาก
4. ด้านคุณสมบัติส่วนตัว	4.02	0.84	มาก
5. ด้านแรงจูงใจ	3.86	0.84	มาก
รวม	3.79	0.79	มาก

จากตารางที่ 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.79, S.D. = 0.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับค่าเฉลี่ยคือ ด้านคุณสมบัติ ($\bar{X}$ = 4.02) ด้านนวัตกรรมเกี่ยวกับตนเอง ($\bar{X}$ = 3.86) ด้านแรงจูงใจ ($\bar{X}$ = 3.86) ด้านความรู้ ($\bar{X}$ = 3.64) และด้านทักษะ ($\bar{X}$ = 3.59)

2. การพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีที่จิตัลของบุคลากรศาลปกครองจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า

2.1 สุตมยปัญญา (การเรียนรู้) บุคลากรศาลปกครองนับเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการปฏิบัติงานที่มีความสลับซับซ้อนต้องอาศัยทักษะทางด้านการฟังในการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัล กระบวนการฟังให้เกิดปัญญาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการตั้งใจฟังอย่างตั้งใจ และพิจารณาตามสิ่งที่ได้ฟังก่อนจะสรุป หรือเชื่อในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรศาลปกครองซึ่งแบ่งแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการฝึกทักษะการฟังของตัวบุคลากรเอง เริ่มจากการเปิดใจรับฟัง (ฉันทะ) การตั้งใจฟังอย่างจริงจัง (วิริยะ) การพิจารณาตามสิ่งที่ฟังอย่างถี่ถ้วน (จิตตะ) และการทบทวนสิ่งที่ได้ฟังมา และสรุปเป็นองค์ความรู้ (วิมังสา) ในส่วนที่สอง หน่วยงาน หรือองค์กรศาลปกครองเป็นผู้พัฒนาสมรรถนะด้านการฟังให้แก่บุคลากร โดยเริ่มจากการสร้างบรรยากาศในองค์กรที่ดี รับฟังความคิดเห็นของบุคลากร เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการสนทนา (ฉันทะ) การสนับสนุนให้บุคลากรได้ฟังสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง (วิริยะ) สนับสนุนให้บุคลากรพินิจพิจารณาจากสิ่งที่ฟัง ถอดบทเรียนหรือสรุปจากสิ่งที่ฟังรวมกัน (จิตตะ) และนำข้อสรุปดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตรงกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (วิมังสา) (พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, 2564) การแสวงหาความรู้รอบด้าน เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาบุคลากรของศาลปกครอง การอบรม การเรียนในหลักสูตรระยะสั้น การเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในองค์กร รวมทั้งระบบของศาลปกครอง (พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, 2564)

2.2 จินตามยปัญญา (การทบทวน) ปัญญาในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงความรู้รอบในกองสังขาร เป็นปัญญาขั้นโลกุตระ ในที่นี้คงหมายถึงเฉพาะปัญญาที่เกิดจากการได้พัฒนาสมรรถนะ ซึ่งเป็นโลกียะ นำมาใช้ในการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง ดังนั้นในการนำหลักธรรมข้อนี้มาประยุกต์ใช้ จึงขอแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่บุคลากรพัฒนาความรู้หรือปัญญาให้กับตนเอง เช่น การอ่านหนังสือ การเสาะแสวงหาความรู้ในโลกออนไลน์ การลองถูกลองผิดด้วยตนเอง เป็นต้น ส่วนที่สององค์กรคือศาลปกครองเป็นผู้พัฒนาบุคลากรให้เกิดปัญญา ด้วยวิธีการที่หลากหลาย อาทิเช่น การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องดิจิทัล การสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ การแนะนำจากผู้บริหาร หรือผู้ที่มีประสบการณ์ เป็นต้น เมื่อทั้งสองส่วนรวมกันบุคลากรก็จะเกิดปัญญา คือมีความรู้ในการใช้งานระบบดิจิทัล (พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, 2564) การแสวงหาความรู้รอบด้าน เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา แต่ใน

เวลาเดียว การแสวงหาคำตอบ โดยใช้เกณฑ์วินิจฉัยอย่างเหมาะสมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาตัวเอง รอบรู้ รอบด้าน และเกณฑ์วินิจฉัยที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาศักยภาพเชิงบุคคลในองค์กร (พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, 2564)

2.3 ภาวะมยปัญญา (การปฏิบัติ) ปัญญาในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หรือปัญญาที่เกิดเพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรสาขาลปครอง ก็คือการลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเองของบุคลากร การปฏิบัติงานจนเกิดความเชี่ยวชาญ สิ่งสำคัญคือการควบคุมคุณภาพของงาน โดยองค์กรคือสาขาลปครอง นอกจากนี้ยังหมายถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน การนำทักษะด้านการฟัง ทักษะด้านปัญญา ดังกล่าวข้างต้นมาใช้แก้ปัญหาดังกล่าว อาจเรียกได้ว่าการประยุกต์ใช้หลักภวานามยปัญญา (พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ, 2564) การแสวงหาความรู้ อย่างรอบด้านเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนา แต่ในเวลาเดียวกัน การลงมือปฏิบัติ หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ จะทำให้เกิดทักษะในการบริหาร และการมีวุฒิภาวะ มีความกล้าหาญทางจริยธรรม และความมั่นคงเสถียรในการตัดสินใจ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติได้อย่างแท้จริง (พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, 2564)

2.4 แนวทางการพัฒนาระดับสมรรถนะการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรสาขาลปครอง สามารถนำหลักปัญญา 3 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน โดยเฉพาะหลักปัญญา 3 ด้านภวานามยปัญญา (การปฏิบัติ) สาขาลปครองจะต้องกำหนดเป็นนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการฝึกอบรมบุคลากรสาขาลปครองทุกระดับเพื่อให้มีการปฏิบัติอย่างเข้มข้นในทุกหลักสูตร เพราะการทำงานของสาขาลปครองส่วนใหญ่เป็นการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งต้องทำสำนวนคดี บุคลากรสาขาลปครองทุกระดับจะต้องศึกษาสำนวนคดีก่อนเป็นลำดับแรก (หลักสุดมยปัญญา) ต้องทำการทบทวนคดีวิเคราะห์เชื่อมโยงว่าข้อเท็จจริงที่แท้จริงในสำนวนคดีเป็นอย่างไร (หลักจินตามยปัญญา) ต่อจากนั้นจึงลงมือปฏิบัติโดยปรับหลักกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงที่ได้มา และเขียนคำพิพากษาหรือคำสั่ง (หลักภวานามยปัญญา) ต่อไป ซึ่งถ้าหากมีการศึกษาอบรมอย่างเข้มข้นในหลักภวานามยปัญญา (การปฏิบัติ) จะส่งผลและก่อให้เกิดหลักการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ที่ต้องการพึ่งศาลปกครองอันแหล่งสุดท้ายของประชาชน นอกจากนั้นสาขาลปครองควรที่จะเพิ่มหลักสูตรในด้านการ ศึกษาอบรม ในด้านพระพุทธศาสนา ให้มากยิ่งขึ้นเพื่อประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันและในการทำงานของสาขาลปครอง เช่น หลักไตรสิกขา เพื่อการพัฒนาบุคลากรสาขาลปครองให้มีศีล การฝึกฝนในด้านความประพฤติ สมาธิ การฝึกฝนในด้านจิตใจและปัญญา การพัฒนาในด้านการเรียนรู้และการปฏิบัติทั้งนี้ให้ถูกต้องเป็นธรรม โดยใช้หลัก พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งถ้าสาขาลปครองได้นำหลักการ

เหล่านี้เป็นแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้เชิงพุทธด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากร ศาลปกครองตามหลักพุทธธรรมเพิ่มมากขึ้นก็จะทำให้การบริหารงานของศาลปกครองมีประสิทธิภาพ และเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสิ่งต่างๆต่อไป ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะสร้างบุคลากรศาลปกครองให้มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะทำงานและพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อความเป็นธรรมแก่คู่กรณีและประชาชนด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผล การพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง โดยยกข้อค้นพบจากการวิจัยที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

สุดมยปัญญา (การเรียนรู้) แสดงให้เห็นว่าบุคลากรศาลปกครองต้องเรียนรู้จักหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการอ่านหรือการฟัง เช่น การฝึกอบรม การค้นคว้าด้วยตนเอง การสอบถามผู้รู้ นอกจากนั้นยังมีการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก การเรียนรู้จากภายในอย่างเช่น มีชมรมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น การนั่งสมาธิ เป็นต้น เนื่องจากงานของศาลปกครองคือการพิจารณาพิพากษาคดี เหตุการณ์ต่างๆของบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ความรู้ก็เปลี่ยนแปลงไปตามตลอดเวลา ดังนั้น บุคลากรของศาลปกครองจึงต้องเรียนรู้อยู่เสมอเพื่อให้มีความรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และสามารถตัดสินใจพิพากษาได้อย่างถูกต้องทันกับเหตุการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมณิก ธีรปัญญา (2564) มีความรอบรู้ในด้านต่างๆมีความคิดสร้างสรรค์จะสามารถสร้างผลงานที่โดดเด่นและแตกต่างที่ไม่มีใครทำมาก่อน จะนำความรู้ที่มีอยู่สร้างสรรค์การบริการที่เกินความคาดหมาย จะทำให้การบริการมีคุณค่าสำหรับผู้รับบริการ และสามารถให้ข้อมูลในการทำงานในส่วนของตนหรือข้อมูลอื่นๆที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน จะช่วยให้ทีมประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ การใช้ความรู้ที่มีอยู่ประสมกับการสนใจใฝ่รู้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จะก่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ ในงานอาชีพทำ ตนเองเกิดการพัฒนา ความประพฤติที่ไม่มีข้อเสียหาย มีการทำงานที่ซื่อสัตย์สุจริต จะทำให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงาน

จินตามยปัญญา (การทบทวน) แสดงให้เห็นว่า มีการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีวิธีคิดวิเคราะห์และสามารถคาดคะเนแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นกับการปฏิบัติงาน นำกำลังแห่งความรู้ที่มีอยู่มาสร้างสรรค์การบริการที่เกินความคาดหมาย ทำให้การบริการมีคุณค่าสำหรับผู้รับบริการ นอกจากนั้นยังเป็นการใช้ความรู้ที่มีอยู่ผสมกับการสนใจใฝ่รู้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆและก่อให้เกิดความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ ทำให้ตนเองเกิดการพัฒนา และมีความเพียรพยายามในการที่จะพัฒนาตนเองในด้านต่างๆและจะสามารถทำให้ตนเองมีความเชี่ยวชาญในงานอาชีพได้ พร้อมทั้งนำความรู้ความสามารถสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มองการณ์ไกล ซึ่งสอดคล้องกับ

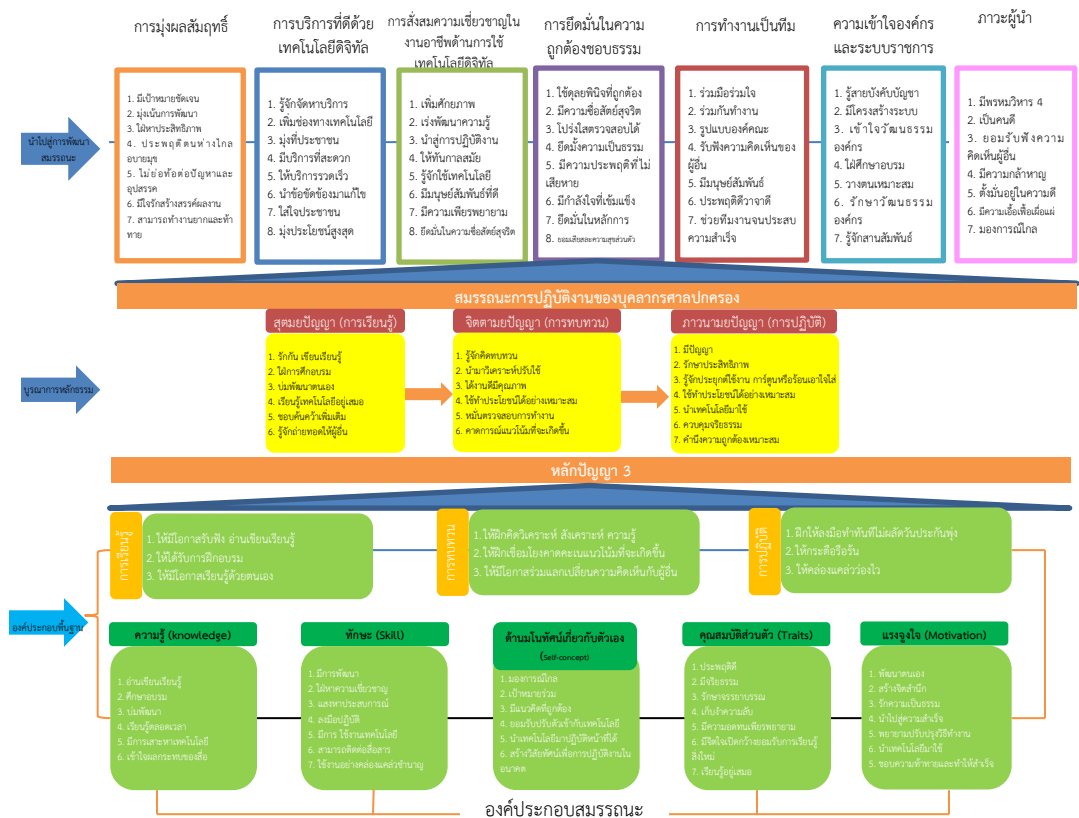
งานวิจัยของ ไกรวิน ไชยวรรณ (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานบุคลากรด้านการบิน” ได้แก่ การเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานบุคลากรด้านการบินด้วยหลักอิทธิบาท 4 ดังนี้ 1) ด้านฉันทะ (ความพอใจ) โดยองค์กรกำหนดแผนยุทธศาสตร์และการพัฒนา เพื่อบริหารและขับเคลื่อนองค์กร ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ 2) ด้านวิริยะ (ความพยายาม) โดยจัดระบบประเมินผล ติดตาม กำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กร เพื่อเพิ่มศักยภาพขององค์กรให้มีมาตรฐานสากลสามารถแข่งขันกับคู่แข่งในตลาดได้ 3) ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) โดยการกำกับติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กร ให้เป็นไปตามแผนงานสอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และมีมาตรฐาน และ 4) ด้านวิมังสา (การไตร่ตรองด้วยเหตุผล) ทบทวนและวิเคราะห์ จัดสรรงบประมาณอำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอนและการปฏิบัติงาน ให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร

ภาวนามยปัญญา (การปฏิบัติ) แสดงให้เห็นว่า มีรูปแบบการทำงานที่เพียรพยายาม เข้มแข็งรับผิดชอบ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เป็นประโยชน์ต่อองค์กร นำกำลังแห่งความรู้ที่มีอยู่มาสร้างสรรค์การบริการที่เกินความคาดหมาย ทำให้การบริการมีคุณค่าสำหรับผู้รับบริการ มีความพยายามในการให้บริการอย่างทุ่มเทอย่างเต็มกำลัง ทำให้ผู้รับบริการประทับใจ และดูแลผู้รับบริการให้ผู้รับบริการได้รับความพึงพอใจ พร้อมทั้งนำข้อขัดข้องใดใดในการให้บริการไปพัฒนาให้บริการดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังนำเสนอวิธีการให้บริการที่ผู้รับบริการจะระดับประโยชน์สูงสุด และมีความขยันมีกำลังใจเข้มแข็ง กล้าตัดสินใจ กล้าได้กล้าเสีย ไม่กลัวความยากลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระพงษ์ศักดิ์ สนมโน (เกษวงค์รอด) (2561) พบว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 3) ความเข้าใจในระบบองค์กรและระบบงาน 4) การบริการเป็นเลิศ 5) การทำงานเป็นทีม มีปัจจัยพื้นฐาน 2 อย่าง คือ ปัจจัยการปฏิบัติงานตามหลัก 7S และปัจจัยการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร นอกจากนั้นยังบูรณาการหลักพุทธธรรมมาภิบาลคือหลักพระ 4 เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการปฏิบัติงานที่ถูกต้องตามหลักการและหลักธรรมดังนี้ 1) ปัญญาพละ (กำลังความรู้) ประกอบด้วย พัฒนาความรู้ มุ่งสู่นวัตกรรม นำเทคโนโลยีมาใช้ เป้าหมายชัดเจน เน้นประโยชน์ส่วนรวม ร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ บริหารงานตามแนวโน้ม 2) วิริยพละ (นำสู่การปฏิบัติ) ประกอบด้วย พัฒนาศักยภาพความรู้ มุ่งสู่การปฏิบัติ เป้าหมายเด่นชัด มีตัวชี้วัดความสำเร็จ จิตใจตั้งมั่น ขยันต่อสู้ รับผิดชอบต่อ 3) อนวัชพละ (เชื้อสัจย์สุจริต) ประกอบด้วย มีระเบียบวินัย ไม่คอร์รัปชั่น ยึดมั่นจริยธรรม เลิศล้ำธรรมาภิบาล ทำงานโปร่งใส ไม่ทิ้งคุณธรรม น้อมนำกฎกติกา และ 4) สังคหพละ (มีจิตอาสา) ประกอบด้วย มนุษย์สัมพันธ์ดี มีจิตอาสา บริการก้าวหน้า พัฒนาความร่วมมือ ยึดถือความอารี มีธรรมทาน ช่วยเหลืองานส่วนรวม

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ได้เป็นองค์ความรู้ดังแผนภาพต่อไปนี้

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาล

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าว อธิบายได้ว่า ระดับการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้เชิงพุทธด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของศาลปกครอง มีข้อดี 3 ประการคือ 1) เรียนรู้ดี 2) ทบทวนดี 3) ปฏิบัติดี สอดคล้องกับหลักปัญญา 3 1) การพัฒนาด้านความรู้ (Knowledge) 2. ด้านทักษะ (Skill) 3. ด้านมโนทัศน์เกี่ยวกับตัวเอง (Self-concept) 4. ด้านคุณสมบัติส่วนตัว (Traits) 5. ด้านแรงจูงใจ (Motivation) ตามแนวของแมคเคลแลนด์ (David C. McClelland) บุคลากรเข้ากับหลักปัญญา 3 ก็จะทำให้ระดับการพัฒนาสมรรถนะเพื่อการเรียนรู้เชิงพุทธด้านเทคโนโลยีของบุคลากรศาลปกครองมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะเชิงพุทธเพื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากรศาลปกครอง” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ศาลปกครองควรปรับปรุงยุทธศาสตร์แผนงานโครงการต่างๆให้มีความชัดเจนเข้าใจง่าย โดยมุ่งเน้นเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อบริการประชาชน

2) ศาลปกครองควรปรับปรุงยุทธศาสตร์และแผนงานโดยการบูรณาการกับหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาต่างๆ เช่น วัด เป็นการนำหลักธรรมมาเป็นหลักประพฤติในการทำงาน

3) ศาลปกครองควรมีนโยบายบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการประพฤติปฏิบัติของบุคลากรในศาลให้สอดคล้องกับแนวคิด และการดำรงชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ศาลปกครองทุกระดับและทุกศาลควรจัดให้มีการจัดทำกิจกรรมส่งเสริมและฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอทุกปีงบประมาณ เพื่อให้มีความชำนาญเกี่ยวข้องในการบริการประชาชนและการใช้งานของบุคลากรภายในศาลปกครอง

2) ศาลปกครองควรดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านการคิดริเริ่มนวัตกรรมใหม่ๆเพื่อบริการประชาชน

3) ศาลปกครองควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา เช่น การนั่งสมาธิในหลักสูตรการฝึกอบรมต่างๆหรือ กิจกรรมเข้าวัดฟังธรรมเป็นประจำ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาสมรรถนะเทคโนโลยีในศาลต่างประเทศหรือศาลอื่นกับศาลปกครอง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับศาลปกครอง โดยกำหนดนโยบายให้เป็นรูปธรรม

2) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีของบุคลากรศาลปกครอง ทั้งทางบวกหรือทางลบเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ

3) ควรมีการศึกษาวิจัยหลักพุทธธรรมอื่นๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาสมรรถนะของศาลปกครองให้ดียิ่งขึ้น เป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ทันสมัยตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

- ไกรวิน ไชยวรรณ. (2559). การเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานบุคลากรด้านการบิน ด้วยหลักพุทธธรรมของสถาบันการบินพลเรือน (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธนาชัย อีร์พัฒน์วงศ์ และคณะ (2561). ปัญหายุทธศาสตร์เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารภาครัฐ. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบบริหาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(1), 91-102.
- พระปลัดระพิน พุทธิสารโร. (2564, 30 ธันวาคม). อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาสาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ [บทสัมภาษณ์].
- พระพงษ์ศักดิ์ สนมมโน (เกษวงค์รอด). (2561). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ. (2564, 30 ธันวาคม). อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาสาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ [บทสัมภาษณ์].
- พระสมนึก อีร์ปัญญา (กลั่นน้อม). (2564). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการพัฒนาสมรรถนะต้นแบบข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศาลปกครอง. (2563). แผนแม่บทศาลปกครอง ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560 – 2580. สืบค้น 22 ธันวาคม 2563, จาก: http://admincourt.go.th/admincourt/upload/webcms/Court/Court_310120_1458
- ส่วนนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ฝ่ายนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานอิเล็กทรอนิกส์องค์การมหาชน สรอ. (2560). แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2560 – 2564. กรุงเทพฯ: บริษัท โบลลิเกอร์ แอนด์ คอมพานี ประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงาน ก.พ.. (2561). ทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล ตาม ว6/2561. สืบค้น 22 ธันวาคม 2563, จาก: https://www.ocsc.go.th/digital_skills2.

